

Šveicarijos Jungfrauoch viršukalnė (iš išeivijos atsiminimų)

Janina SURVILAITĖ
rašytoja

Pirmąją 2020 metų rugpjūčio savaitę šveicariškų laikraščių puslapiuose pasiklodo nerami žinia, kad šalies brangakmenyje, labiausiai turistų mėgiamoje ir lankomoje Jungfrauoch viršukalnėje, iškūrusioje tarp Berno ir Valis kantonų Alpių kalnų, akivaizdžiai pastebimi pavojingi ledyno tirpimo reiškiniai. Žinia ypač nulidino senąją šveicarų kartą, kuri gerai žino šimtametę brangios viršukalnės istoriją. 1912 metais Jungfrauoch viršukalnė buvo nuiestas aukščiausias Europoje (3454 m. aukštyje) geležinkelis, o 1931 metais viršukalnėje įrengta tarptautinė mokslinė laboratorija „Sfinksas“, kurioje nuolat visus metus dirba Vakarų Europos mokslininkai meteorologijos, glazologijos, astronomijos, psichologijos bei saulės spindulių įtakojimo Žemei tyrinėjimose.

Į viršūnę įkurtą apžvalgos aikštelę, iš kurios matyti Prancūzija, Vokietija ir Italija, turistus kelia greitais 111,4 m. ilgio liftais.

2004 metais rašydama išeivio lietuvių medicinos mokslų daktaro šiauliško Vaclovo Dargužo prisiminimus ir rengdama knygą „Mylėsi Lietuvą iš tolo“, 2005, VU mokslinė leidkla, turėjau neeilinį malonumą klausytis pasakojimų apie 1952 metais „Sfinkse“ atliktus mokslinius laboratorinius darbus reikalingus jo daktarinei disertacijai vokiečių kalba. „Beträge zur Frage der Wirkungsweise des Kobalts im Organismus“ („Kobalto veikimas organizme“). Ši mokslinė darba ir šiandien 300-uose garsiausių pasaulio mokslinių bibliotekų galima rasti ir perskaityti.

1951 metais baigęs Berno universiteto medicinos institutą, Dargužas rimtai pradėjo galvoti apie medicinos daktaro disertaciją, kurios atlikimui sutiko vadovauti neseniai iš Vienos universiteto į Berną atvykęs, buvęs ilgametis Vienos universiteto rektorius, garsus Vakarų Europoje patologijos profesorius daktaras A. Staffe. Profesorius Staffe Dargužą vertino kaip labai kultūringą, išsilavinusį, mielą ir tolerantišką

mokslininką, studentų akyse greitai įgyvantį simpatiją, pagarbą ir abipusį pasitikėjimą.

„Mano mokslinis darbas tuo laikotarpiu buvo pasaulyje labai aktualus, nes apie kobalto veikimą organizme buvo daug ko neįžirta, ir iki galo neįrodyta. Buvo žinoma, kad kobaltas suteikia eritrocitams (raudoniesiems kraujo kūneliams) raudoną spalvą, o jo trūkumas organizme sukelia įvairius negalavimus ir ligas. Šveicarijoje kobalto trūkumas neįaučiamas, nes žemėje jo yra pakankamai“, – aiškino V. Dargužas.

Kiekvienas pastebime, kad kopdami į kalną, pradėdame netekti jėgų, silpnėjame, nes mažėja deguonies, Apisaugodamas nuo pavojaus, žmogaus organizmas bando savarankiškai gintis nuo pavojaus, bando padauginti eritrocitų – deguonies nešėjų – kiekį. Tiek žmogus, tiek gyvulys, vartodamas kobaltą, net 4000 metų aukštyje gali jaustis beveik normaliai. Būtent tai ir turėjo savo mokslinėje disertacijoje įrodyti ir pagrįsti jaunasis 1944 metų karo pabėgėlis/išeivis iš Šiaulių, 50 okupacijos metų aktyvus lietuviškas Šveicarijoje puoselėtojas, ŠLB-nės (1952m.) įkūrėjas ir ilgametis jos vadovas medicinos mokslų daktaras Vaclovas Dargužas.

Būsimam mokslininkui laboratorinius bandymus reikėjo atlikti, pasikėlus aukštai į Alpes, o tam idealiai tiko Jungfrauoch viršukalnė „Sfinkso“ Tarptautinė mokslinė tyrimų laboratorija, apsirūpinusi pasaulyje reikalingiausiais ir moderniausiais įrengimais.

„Aš su profesoriumi dr. Staffe dirbau žiemą, – pasakojo Dargužas. – Tada galima pajusti tikrąją gamtos stichiją: baises audras. Oro temperatūra čia nukrinta iki 35 laipsnių, siaučiant stipriems vėjams. Apisūpinę tyrimėjimams būtina medžiaga, pasiemęs 5 gyvų bendomuosius trušius, kurių kraujo reikėdavo tyrimams (kartais imdavau ir savo kraują) pakilau į tolį man, lietuviui, niekada gyvenime nepatirtą aukštį...“

Tuo metu „Sfinkse“ dirbo trys žmonės: prof. dr. Staffe, Dargužas ir

viena erdvės fizikė anglė, kuri tyrinėjo, kokie nežinomi saulės spinduliai pasiekia Žemę, ir foto ląstelių pagalba nustatydavo, kokius pėdsakus/ženklus jie palieka. Visą savaitę visi dirbo atskirose laboratorijose, o savaitgaliais susirinkdavo poilsio kambaryje ir vieni kitiems papasakodavo, ką paviko naujo ir svarbaus atrasti.

Tyrimų stotis visada būdavo prižiūrima vieno atsakingo šveicarų prižiūrėtojo (Hauswart). Paskutiniū metų prižiūrėti „Sfinksa“ buvo pasiūšusi viena jauna šeima: vyras, žmona, paaugęs sūnus ir šeimos mylimas šunelis Reksitukas, tačiau, atvykus Dargužo tyrinėtojų grupei, buvo likęs tik tėvas su šuneliu, o mamos su sūnumi psichika neišlaikė kalnų klimato, ir jie nusileido gyveniti į slėnį.

Įstvermingas šveicarų prižiūrėtojas mums pasakodavo, kad jis su Reksituku čia išitaisi gyvena jau porą metų, retai kada nusileisdamas į slėnį. Savo gyvenimo buitimi „Sfinkse“ jis buvo lyg ir patenkintas, bet skundėsi, kad labai keičiasi jo mąstymas ir psichika, ir niekada nežino iki kokio laipsnio jis dar pajėgs išverti...“

Kiekviena tyrėjų grupė, atvykusi į „Sfinksa“, turėdavo atlikti dar ir privalomas užduotis: kas rytą ir vakarą matuoti vėjų kryptis ir stiprumą bei oro temperatūrą, ir visus dujinius tuojau perduoti Ciuricho aerouostui.

Prisimindamas savo studijų laikus, privarčios modernios veterinarijos klinikos įkūrimo Thuno miestelyje darbus, ir nuoširdų 50-ties metų bendradarbiavimą su šveicarais, Dargužas sakėdavo:

„Esu laimingas, įžengęs į trečiąją prokrikščionišką tūkstantmetį. Dėkoju Dievui už išskirtinę karų pabėgėlio dalią Šveicarijoje. Čia galėjau mokytis, lavintis ir uždirbti kasdieninę duoną...“

Kartu su paskutiniais Šveicarijos išeivijos lietuviams Vakarų Europoje palikusias gilius pėdsakus įvairiose mokslo srityse, taip pat kovose dėl Lietuvos išsivadavimo iš okupacijos dr. Vaclovas Dargužas su svetinga kalnų žeme atsivieškino ir ją paliko 2009 metais lapkričio mėnesį.

V. Dargužui suteikiamas Vilniaus universiteto garbės daktaro vardas.

Vaclovas Dargužas – iškilus kraštiečiai

Vaclovas Dargužas gimė 1920 m. sausio 6 d. Voveriškiuose. 1940 m., baigęs Šiaulių berniukų gimnaziją, įstojo į Lietuvos veterinarijos akademiją. 1944 m. pasitraukė į Vakarų. Nuo 1945 m. gyvenė Šveicarijoje. 1945–1949 m. mokėsi Berno universitete, 1948–1949 m. jame dirbo, apgynė daktaro disertaciją „Kobalto veikimas organizme“, vėliau dirbo veterinarijoje, 1957 m. įkūrė vieną moderniausių veterinarijos klinikų Tune ir jai vadovavo iki 1995 m. V. Dargužas buvo vienas iš Šveicarijos lietuvių bendruomenės (ŠLB) Berno skyriaus kūrimo organizatorių, vicepirmininkas (1981–1990), pirmininkas (1991–2002), vėliau – garbės pirmininkas. Dalyvavo PLB veikloje. Šeimoje užaugo trys sūnūs: Markas Vytautas, Gabrielius Gintaras ir Aras Lukas.

V. Dargužas domėjosi Lietuvos valstybės istoriniais doku-

mentalais ir sukaupe vertingą Lietuvos ir kitų šalių XVI–XX a. kartografinių rinkinį, kurį 1983 m. padovanojo Vilniaus universitetui. Rūpinosi lietuvių išeivijos kultūros paveldo perdavimu Lietuva.

Vilniaus universiteto bibliotekoje saugoma unikalų V. Dargužo žemėlapių kolekcija, asmeninis archyvas, jo pastangomis ir rūpesčiu bibliotekai iš Šveicarijos ir Romos perduotas Lietuvos diplomato dr. Alberto Geručio archyvas ir biblioteka. 1990 m. birželio 20 d. Vilniaus universitetas suteikė dr. V. Dargužui Vilniaus universiteto gėlobo vardą, o 1991 m. V. Dargužui pirmajam Nepriklausomoje Lietuvoje Šv. Jonų bažnyčioje buvo suteiktas Vilniaus universiteto garbės daktaro vardas.

Už nuopelnus Lietuvai 1998 m. dr. V. Dargužas apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu.

Geltona ir...

Atkelta iš 6 psl.

Dauguma Elenos Nonos Zavadskienės kūrinių herojai – teatralai, kino kūrėjai, dailininkai – žmonės, kuriuos autorė gerai pažįsta, kuriais žavisi, kaip menininkais. Su kino kūrėjais susipažino dirbdama Lietuvos kino studijoje, tiesiogiai juos stebėdama. Dailininkė sukūrė legendinių režisierių Martono Giedrio, Vytauto Žalakevičiaus, kino operatorių Algimanto Mockaus, Jono Griciaus, aktorės Eugenijos Pleškų portretus. O pirmojoje autorinėje parodoje, kurią surengė 1988 metais Jaunimo teatre, ji eksponavo teatralių portretus. Šiandien jie sudaro įsimintiną Valstybinio Jaunimo teatro žmonių galeriją. Ne mažiau įsimintina ir kolegų dailininkų atvaizdų kolekcija. Tai Dalios Kasčiūnaitės, Gražinos Didelytės ir Galinos Petrovos, Leopoldo Surgailio, Leono Katino, Jono Ceponio, Marijos Bankauskaitės, Eglės Kučaitės, Mikalojus Povilo Viličiaus, Adasos Skliutauskaitės, Valentinio Antanavičiaus ir daugelio kitų portretai. Parodoje eksponuojamas išpūdingas dailininkės Jūratės Bagdonavičiūtės portretas.

Per 40 metų kurdama portretus E. Zavadskienė suformavo savitą, neklystamai atpažįstamą stilių, kurį apibūdina jai būdingas stilizuotas piešinys, charakteringa formos deformacija, raiškūs koloritai. Portretus dailininkė kuria ne tik taupybinėmis priemonėmis, bet ir anglimi, spalvotu tušu, akriliu, sangina, pasteile, nevengia naudoti ir mišrių technika. Ir priemonės, ir technikos visada renkasi atsižvelgdama į portretuojamojo charakterį, momento nuotaiką, situacijos aplinkybes. Tačiau kiekvieno portreto, nesvarbu ar konkretaus žmogaus, ar įsivaizduojamo herojaus atvaizdo, pamatas yra piešinys.

E. Zavadskienės portretai randasi iš susizavėjimo ir meilės. Jie aistringai kaip ir pati autorė. Tuo dailininkė sukurti atvaizdai skiriasi nuo „užsakomųjų“ portretų, kas glūdi šio žanro prigimtyje. Istoriskai portretas, kaip būdas įamžinti tam tikrą žmogų arba žmonių grupę, susiformavo renesanso epochoje, kai imta domėtis žmogaus anatomija. Šių dienų portreto funkcijos, ypač XIX a. atsiradus fotografijai, išsiplėtė, ir siekis perteikti išorinį panašumą

tarsi pasitraukė į antrą planą. Tačiau E. Zavadskienės sukurti portretai, kad ir kiek būtų stilizuoti, nepraranda šios funkcijos – kiekvieną jos vaizduojamą herojų lengva atpažinti iš pirmo žvilgsnio.

Kiekviename portrete dailininkė geba išvelgti ir suvokti konkretaus žmogaus esmę, jo archetipą, charakterį, viduje slypintį kodą – melancholiją, susimastymą, liūdesį ar džiugesį. Paveiksle tai atskleidžia portretuojamo žvilgsnis, šypsena, būdinga pozycja, kurią akimirksniu „pagauna“ skvarbi dailininkės akis ir įgudusi profesionalo ranka (o juk kūrybos seansas dažnai trunka vos kelias valandas). Antra vertus, jie paženklinai pačios autorės charakterio savybėmis – poetišku, persmelktu žaismu. Tai dviejų asmenybių – autorės ir herojaus – dialogas. Už kiekvieno portreto slypi atskira, įdomi istorija, paremta asmeniniu bendravimu su vaizduojamu personažu.

Intuityvus psichologizmas, savita raiškios manierą E. Zavadskienės sukurtus portretus stato į vieną gretą su tokių Lietuvos dailės meistrų kaip Vytautas Ciplijauskas ar Sofija Veiverytė kūriniais.

Karolina Užinskytė pristatė knygą apie Čikagos lietuvių „Atgal negrižė“.

Karolina Užinskytė pristatė knygą „Atgal negrižė“

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešjoje bibliotekoje tekstų kūrėja, išeivijos tyrinėtoja, kultūrinių projektų koordinatore Karolina Užinskytė pristatė knygą apie Čikagos lietuvių „Atgal negrižė“.

Knygos pagrindas – autorės magistro baigiamasis darbas, apgintas Maltos universitete, papildytas naujais tekstais ir prisiminimais. „Pasibaigus gynimui Maltos universiteto tarptautinių santykių departamento vadovė priėjo ir tarė:

„Skaičiau kaip knyga“. Tad po kelių metų aš sau pamaniau – tegul bus knyga...“, – apie knygos atsiradimą sako K. Užinskytė.

„Šiaulių krašto“ inf.

SPAUDOS
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS